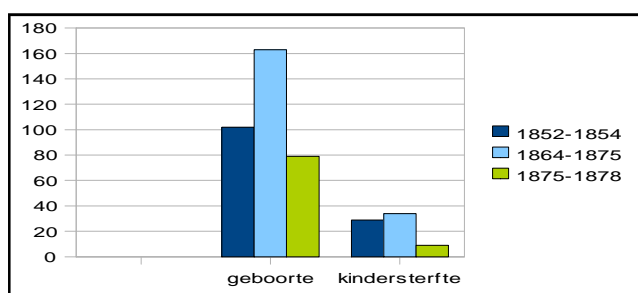

Aantal kinderen op het Mennonieten Eiland tussen 1650 – 1850, volgens uitkomst tellingen auteur

Aantal kinderen op het Mennonieten Eiland tussen 1852 – 1878, volgens uitkomst tellingen Bevolkingsregisters Buurt YY-1, 1852 - 1854, 1864 - 1875 en 1875 - 1878

Grofweg was het decennium eraan voorafgaand, een periode van misoogsten en hongersnood in west Europa. Landelijk lag het sterfte percentage dan ook zeven procent hoger!

In de laatste kwarteeuw, vóór de verdwijning van het eiland liep het aantal kinderen - door de toenemende bevolking - vanwege woningnood elders in de stad - hier nog op tot 163, met 34 sterfgevallen, twintig procent. Vrijwel hetzelfde cijfer als landelijk. Tussen 1864 en 1878 zou het aantal kinderen op 'ons' pad rap met meer dan de helft afnemen. Hoewel dat laatste hoofdzakelijk veroorzaakt werd door het verdwijnen van de molens en daarmee ook de gezinnen van molenaarsbazen en -knechten. Slechts één op de acht baby's en peuters stierf hier in dit tijdsbestek, tegenover één op de drie elders.

Een nieuwe periode

De Amsterdamse bevolking was omstreeks 1850 nog onder te verdelen in de kleine steenrijke bovenklasse, de gegoede middenstand die ongeveer één-derde besloeg en de volksklasse ook wel de derde stand of 'het gemeen' die achtenvijftig procent van de beroepsbevolking uitmaakte. Deze negentiende-eeuwse verdeling in klassen is uiterst grof, want de volksklasse omvatte zowel losse ongeschoolde arbeiders als ambachtlieden en meesterknechts.

Rond 1850 begon de stad zich ook serieuzer uit te breiden buiten de zeventiende-eeuwse Singelgracht. Overigens was Amsterdam op dat moment bepaald geen wereldstad - meer een ingeslapen verstilde - maar vooral vervuilde stad. In 1876 werd het Noordzeekanaal de kortere verbinding tussen de

Het dagelijks leven

De meeste huizen aan het Mennonietenpad waren aanvankelijk van hout, soms met een stenen beschoeiing. Men leefde grotendeels in de keuken, waar de stookplaats het hele jaar door brandde en waar 't dus redelijk warm was. Men stookte turf en hout dat naast het fornuis in een turfkist bewaard werd. Dat brandhout was rest-hout, dat men bij de zaagmolens op het pad haalde. In elke kamer, soms zelfs in de keuken, waren ingebouwde bedsteden, soms met deurtjes. Had men een mooie kamer dan werd deze slechts op hoogtij dagen gebruikt of als meneer pastoor of de dominee op huisbezoek kwam.

Dankzij de boedelinventarissen van korenmolenaars van der Kolff van 'de Oranjeboom' en van Meerten van 'de Swaan', krijgen we een indruk van de inrichting. De mooie kamer was ingericht met mahoniehouten meubelen, zoals een kabinet, secretaire, een ronde tafel met tafelkleedje, zes stoelen en twee bronzen lampen. Op de vloer lag een kleed en stonden twee stoven. Aan de wand een vergulde spiegel en vier prenten, een staande klok met speel en slagwerk. Verder treffen we nog een inktstel, likeurhouder en een plateau met twee karaffen en twaalf kelken, theestoof, presenteertrommeltjes en een theeblad met porseleinen servies, vier bloemvazen van geslepen berg-glas en een optica met platen [soort kijkdoos]. Een luxe geheel dus al met al, ter waarde van ruim 550 gulden. Deze families behoorden weliswaar tot de rijkere bewoners, maar 't zal er bij de overige gezinnen ongeveer net zo hebben uitgezien, wellicht met minder kwalitatieve meubelen en minder decoratieve inrichting.

Niet met dwang, want het ideaal van menselijke vrijheid stond voorop! In 1803 werd het Amsterdamsch Genootschap ter Bevordering der Koepok-inenting voor Mindervermogenenden opgericht en gefinancierd uit particuliere giften. In vijftig jaar tijd werden er zo'n 80.000 kinderen ingeënt. Wanneer de vaccinatie aansloeg, verschenen er op de huid enkele koepokken.

Voortaan mochten kinderen alleen nog naar school als ze ingeënt waren. Dankzij de Boeldelpapieren van het Diaconieweeshuis weten we dat ook de kinderen op 'ons' eiland over zo'n 'pokkenbriefje' beschikten. In 1860 blijkt de 8-jarige Kaatje Pruijs tegen de pokken gevaccineerd door de Gemeentelijke Verloskundige van Nieuwer-Amstel. Zes jaar later waren haar zusjes en 5-jarig broertje tegelijk 'ingeënt met de koepokken door Med. Doctor Chirurgijn en Vroedmeester van Dokkum', te Amsterdam. Wrang detail is dat hun moeder in 1869 in het Buitengasthuis aan de pokken zou sterven.

De Ondergeteekende, practiserend Med. Doctor Chirurgijn en Vroedmeester
alhier, verklaart bij dezen, op den *15 September 1866*
aan *Peter Pieterse*
oud *van Jan van Leen*
van *Peter Pieterse Pruijs*
en *Elizabeth Cornelis van Amstel*
de koepokken te hebben ingeënt, met dat gevolg, dat dezelve, bij eenen regel-
matigen aloop, al die verschijnselen hebben opgeleverd, die de voorbehoeding
tegen de kinderziekte waarborgen.
Amsterdam, den *10 September 1866*
De J. van Dokkum

Kinderarbeid

De kinderen op 'ons' pad gingen rond het twaalfde levensjaar, of nog eerder, aan het werk. De jongens meestal als knechtje op de molen of tuinderij. Meisjes hielpen in 't huishouden of werden uitbesteed als dienstmeisje voor halve of hele dagen. In elk geval een beter lot dan het merendeel der arbeiderskinderen elders, die al jong in de fabrieken belandden. 't Kinderwetje van 'van Houten', de wet die kinderarbeid onder de twaalf jaar verbood, kwam er pas in 1874, maar op de naleving werd nog jarenlang niet echt toegezien.